

Oponentský posudek na rigorózní práci

MGR. PAVEL FRÝVALDSKÝ:
*Základní přístupy a linie v christologickém díle
Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.*

Předložená rigorózní práce je pokusem o zhodnocení rozsáhlého christologického díla významného teologa, pozdějšího prefekta Kongregace pro nauky víry a současného papeže Josepha Ratzingera – Benedikta XVI. I když v zahraničí, a zvláště v německé jazykové oblasti, se touto tematikou zabývala již celá řada prací, ať souhlasných či kritických, v české teologické literatuře je zatím takových prací poskrovnu a jedná se jen o časopisecké studie. Proto je volba tématu předložené práce velmi aktuální, takže práci lze považovat za příspěvek k zaplnění této mezery v české teologické literatuře. Autor se již touto tematikou zabýval ve své diplomové práci nazvané *Christologie v díle Josepha Ratzingera*, vedené prof. Ctíradem Václavem Pospíšilem a obhájené na KTF UK v Praze v roce 2007. Její hlavní výsledky pak publikoval v článku nazvaném „Christologie v díle Josepha Ratzingera – Benedikta XVI.“, který vyšel v roce 2010 v odborném periodiku *Studia Theologica*. Předložená rigorózní práce je přepracováním autorovy diplomové práce, a to se zaměřením na základní přístupy a hlavní myšlenky v Ratzingerově christologickém díle.

Práce je rozčleněna na úvod, tři kapitoly a závěr, přičemž kapitoly se dělí na podkapitoly a odstavce, číslované v systému desetinného třídění. Struktura práce je přehledná, jednotlivé kapitoly na sebe organicky navazují, postup výkladu je srozumitelný. Jednotlivá tvrzení jsou podložena četnými citacemi z Ratzingerova díla a sekundární literatury. Charakter práce není jen popisný, autor se snaží o kritické srovnávání pramenů a literatury, případně vlastní kritické hodnocení, práce tedy není pouhou kompilací ani sbírkou citátů, nýbrž má dobrou odbornou úroveň a přináší cenné poznatky.

Rozsah vlastního textu práce 101 stran splňuje požadované minimum pro rigorózní práci, v přepočtu na normostrany určitě přesahuje požadovaných 100 stran. Obsah práce plně odpovídá jejímu názvu, vlastní analýze Ratzingerovy christologie jsou věnovány kapitoly druhá a třetí, zatímco první kapitola obsahuje stručné představení životní cesty a celkového teologického díla Josepha Ratzingera, a tím i potřebný kontext, do kterého je vlastní téma práce zasazeno.

V práci jsou důsledně dodržovány zásady vědecké metodologie a je důsledně dodržována norma bibliografických citací ISO ČSN 690. Poznámkový aparát předložené rigorózní práce je značně rozsáhlý, neboť obsahuje 570 poznámek umístěných pod čarou, přičemž poznámky jsou většinou odkazy na prameny a literaturu, případně potřebná vysvětlení či doplnění hlavního textu. Práce obsahuje všechny předepsané náležitosti, jako je titulní list, prohlášení o autorství práce, obsah, seznam použitých zkratk, seznam literatury a anglickou anotaci. Seznam literatury je rozčleněn na prameny, ostatní Ratzingerova díla, sekundární literaturu a ostatní literaturu; tento seznam má celkem 201 položek. Je třeba ocenit, že autor pracuje převážně s cizojazyčnou literaturou a cituje Josepha Ratzingera z německých originálů jeho děl, přičemž v hlavním textu sám překládá přímé citace do češtiny, a to i v případech, že již existují vydané české překlady těchto děl. Domnívám se však, že v těchto případech by bylo s ohledem na českého čtenáře vhodnější držet se vydaných českých překladů a odkazovat na ně, aby citace byly snadno dohledatelné.

V úvodu práce je zdůvodněna volba tématu, které je také přesněji vymezeno, jsou stanoveny cíle předložené práce a je vysvětlena její struktura. Je stručně charakterizována odborná teologická diskuse kolem Ratzingerova díla a je naznačeno, jakým způsobem chce

autor práce k této diskusi přispět. Jsou připomenuta důležitá rozlišení mezi Ratzingerovým teologickým dílem a dokumenty magisteria, které jako prefekt Kongregace pro nauku víry a později jako papež podepsal. Zvláštní pozornost je věnována dvousvazkové knize *Ježíš Nazaretský*, která je sice dílem Josepha Ratzingera jako teologa, ale pro jeho současné postavení v papežském úřadě má tato kniha zvláště vysokou autoritu.

První kapitola popisuje životní cestu, profesní kariéru a celkové teologické dílo Josepha Ratzingera, přičemž zvláštní pozornost je věnována jeho christologickým pracím. Autor se přitom opírá jednak o autobiografické Ratzingerovo dílo *Můj život*, jednak o sekundární literaturu hodnotící Ratzingerovo dílo. Již zde se ukazuje, jak dramatickými momenty musel Joseph Ratzinger jako profesor teologie na německých univerzitách procházet a co ho vedlo k hlubšímu promýšlení tajemství Ježíše Krista a jeho významu pro církve a svět. Jsou stručně představeny všechny významné Ratzingerovy christologické práce, které jsou uvedeny jako prameny v bibliografii na konci práce, a rovněž sekundární literatura k Ratzingerově christologii, přičemž jednotlivé publikace jsou rozděleny do skupin jednak podle vydavatelů, jednak podle jejich obsahu.

V druhé, nejobsáhlejší kapitole práce se autor zabývá metodologickými přístupy k christologii v díle Josepha Ratzingera. Autor uvádí tři specifika Ratzingerovy christologie, a to propojení historickokritického přístupu k Ježíši Kristu s církevněteologickou exegezí, vyjasnění vztahu mezi vírou církve a vírou Izraele, a konečně vztah mezi vírou a racionalitou. Těmto třem tématům věnuje autor samostatné tři podkapitoly, přičemž poukazuje na jejich vzájemnou souvislost a provázanost. Při rozboru jednotlivých témat poukazuje autor na inspirační zdroje Ratzingerovy teologie, kterými jsou především chápání zjevení podle sv. Bonaventury, Guardiniho pohled na Krista optikou církve a teologický portrét Ježíšovy osoby v duchu pojetí Hanse Urs von Balhasara. Autor zdůrazňuje, že na rozdíl od svých inspiračních zdrojů Ratzinger neopomíjí historickokritický pohled na Ježíše Krista, ukazuje však, že tento pohled nemůže být rozhodujícím kritériem pravdy, neboť jeho závěry jsou vždy jen více či méně pravděpodobné, naproti tomu rozhodujícím kritériem je víra církve, jak je dosvědčena v nejstarších křesťanských pramenech. Dále autor ukazuje, že pro vztah mezi vírou církve a vírou Izraele, a tím i dialog mezi křesťany má význam diskuse Benedikta XVI. v jeho knize *Ježíš Nazaretský* s židovským autorem Jakobem Neusnerem a jeho knihou *Rabín mluví s Ježíšem*. Papež zde přijímá Neusnerovu tezi, že Ježíš se staví na místo Tóry jako zosobněná Tóra, a tím je výzvou pro všechny lidi bez rozdílu, židy i nežidy. V práci je také doloženo, že Ratzinger čte Starý zákon christologicky podle vzoru církevních otců a poukazuje na jeho kontinuitu s Novým zákonem, na jeho naplnění v něm, a usiluje o propojení patristického přístupu s moderní exegezí. Autor věnuje pozornost také Ratzingerově snaze o propojení poznání skrze víru a rozum, která vychází z jeho christologie, v níž chápe Ježíše jako Logos, osobu propojující řád stvoření a zjevení, racionalitu a víru, filosofii a teologii. V práci je rozebrána kritika této papežovy pozice ze strany Klause Bergera a je komentována odpověď Josepha Ratzingera na tuto kritiku.

Třetí kapitola je nazvána „Základní linie Ratzingerovy christologie a soteriologie“. Je rozdělena na čtyři podkapitoly, které jsou věnovány těmto tématům: titul (Boží) Syn a nicejská formulace „homoúsios“, teologie vtělení, tajemství Ježíšova života a teologie kříže. U každého z těchto témat je vždy uedeno, v kterých pracích se Ratzinger tomuto tématu věnuje, na jaké podněty tím reaguje, co při tom zdůrazňuje a oč se opírá. Autor cituje jak Ratzingerovy práce, tak i díla, ze kterých vychází a na která reaguje, případně i reakce jeho kritiků. Přitom zaujímá i vlastní hodnotící stanoviska, přiznává i určitou oprávněnost kritiky Ratzingerova díla, které si ovšem neklade za cíl podat kompletní christologickou nauku, jako spíše zdůraznit základní přístupy k ní a vysvětlit její zvláště významné obsahy.

V závěru práce autor shrnuje ve 14 bodech hlavní výsledky svého zkoumání Ratzingerovy christologie a vystihuje tak její hlavní rysy. Dochází přitom k zjištění, že tato christologie, ač je na první pohled fragmentární, ve svém celku představuje pokus o velkou syntézu, komplexnost a vyváženost, i když jsou v ní patrné určité důrazy. Ty jsou však dány snahou pastýře církve posílit víru křesťanů v situaci postupující sekularizace, relativismu a mravního úpadku současného světa. Papež se snaží ukázat, že svět bez Boha a bez Krista se stává nelidským a že Kristův kříž je jeho jedinou nadějí na záchranu.

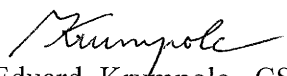
Práce je psána přiměřeným odborným jazykem, který přitom zůstává srozumitelný i laikům a při zachování náležitě věcnosti není suchopárny. V textu se vyskytují ojedinělé chyby a překlepy, zejména zejména u cizích názvů a cizojazyčných citací v poznámkách. Anglické resumé by vyžadovalo korekturu odborníka na angličtinu. Grafická úroveň práce je velmi dobrá.

K samotnému textu práce mám jen tyto drobné připomínky:

- na str. 11, ř. 10 zdola: místo „novověkého“ by mělo být spíše „novodobého“ (jedná se o oddělování historického Ježíše od Krista víry)
- na str. 19, ř. 3 a též v dalším textu: místo *Dei Verbum* by mělo být *Dei verbum* (jedná se o název konstituce o Božím zjevení 2. vatikánského koncilu)
- na str. 22, ř. 6: za slovem „v Bonaventurově“ chybí zřejmě slovo „pojetí“
- na str. 23, ř. 5: je zmíněno Geiselmannovo pojetí materiální úplnosti Písma, chybí však odkaz na jeho práce, v nichž toto pojetí zastává
- na str. 49, ř. 6 zdola: zde je nevhodná formulace: „Ratzinger se podobně jako dokument *Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli* domnívá...“
- na str. 62, ř. 5n.: srovnání vztahu víry a rozumu s christologickými bludy by bylo vhodné lépe vysvětlit, příp. zdůvodnit
- na str. 74, ř. 8: je uvedeno, že R. Brown řadí Ratzingera mezi teology, kteří netrvají na teorii blaženého patření, přitom se však na ř. 10 uvádí, že Ratzingerův popis Ježíšova poznání Otce se myšlenice blaženého patření velmi blíží; tento rozpor není vysvětlen
- na str. 85, ř. 5n.: je uvedena celá řada témat z evangelíí, kterým se Ratzinger ve svém christologickém výkladu vyhýbá; je to konstatováno, není to však blíže vysvětleno
- na str. 88, ř. 2 zdola: je konstatováno opomenutí zmínky o Duchu svatém v pojednání o zjevitelském významu kříže u Ratzingera, chybí však vysvětlení tohoto opomenutí
- na str. 90, ř. 2-3: řecké výrazy by bylo vhodnější psát řeckou abecedou
- na str. 96, ř. 8-9: je uvedeno „v Ratzingerově pojetí“, je však citován dokument MTK
- na str. 103, ř. 2-3: výraz „jednotu zákonů“ by bylo vhodné doplnit slovem „obou“ (jedná se o jednotu Starého a Nového zákona)
- na str. 104, ř. 15 zdola: výraz „nevěnuje se reflexi spásy pole člověka“ by bylo vhodné doplnit upřesněním „ve svém christologickém díle“

Tyto drobné nedostatky pochopitelně neumenšují celkovou odbornou hodnotu předložené práce, jsou to spíše náměty pro zpřesnění některých jejích formulací a pro vhodná doplnění. Předloženou práci doporučuji k obhajobě a po jejím případném doplnění a korekturách k publikaci jako odbornou monografii.

V Olomouci dne 25. května 2012.

Dr. Ing. Eduard Krumpolc, CSc., Th.D.